

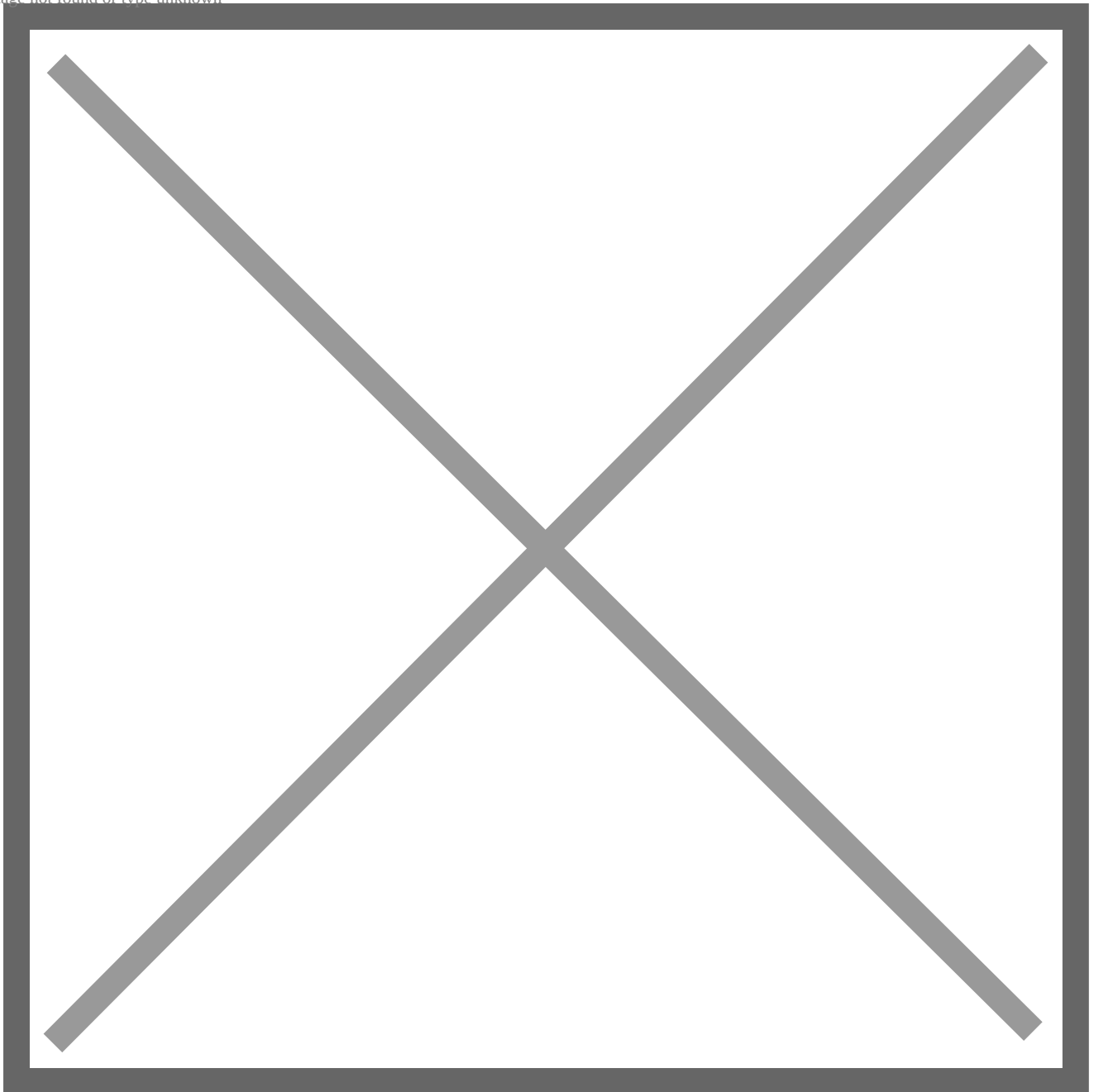
Ένα ευρύτατο φάσμα και πλούτος ιστορικών τεκμηρίων (Κρίτων Χρυσχοΐδης, Ομ. Διευθυντής Ερευνών Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών)

[/ Πεμπτουσία](#)

Ενδιαφέρον τμήμα του αρχείου καταλαμβάνουν οι ενότητες των εγγράφων που αναφέρονται στις σχέσεις της Αθωνικής πολιτείας με διπλωματικές αποστολές ευρωπαϊκών χωρών καθώς και τις κοσμικές αρχές, τις δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς του ελληνικού κράτους. Αυτές περιλαμβάνουν αλληλογραφία προξενικών αρχών, όπως της Ελλάδος (ως το 1912, έτος απελευθέρωσης του Αγίου Όρους), της Ρωσίας, των «Ηνωμένων Ηγεμονιών της Ρουμανίας», της Πρωσίας και της Ιταλίας στην Κωνσταντινούπολη και στη Θεσσαλονίκη.

Ωστόσο τα έγγραφα των ανωτέρω προξενικών αρχών έχουν κυρίως εθιμοτυπικό χαρακτήρα, πολύ δέ περισσότερο δεν περιέχουν ιδιαίτερα σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τον έντονο ανταγωνισμό που αναπτύχθηκε στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα με επίκεντρο το Άγιον Όρος, ούτε για τις διπλωματικές διεργασίες για τον πολιτικό και διπλωματικό έλεγχο της χερσονήσου²¹. Ειδικώτερα το θέμα των σχέσεων του Αγίου Όρους με τη Ρωσία ανιχνεύεται στις περισσότερες ενότητες του αρχείου της Ι. Κοινότητας.

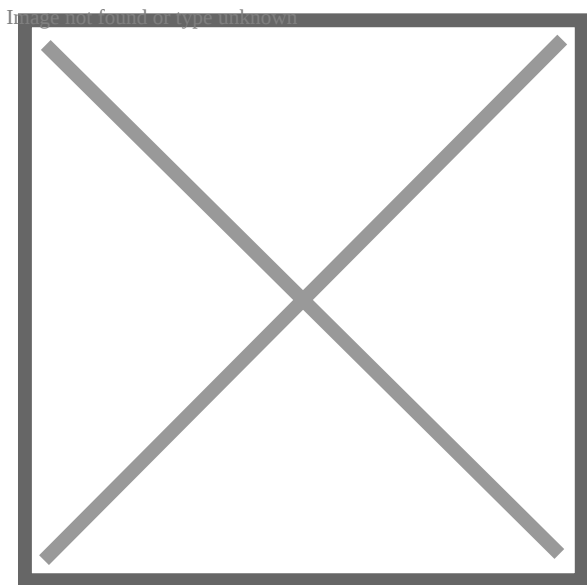

«Απόσπασμα του εν Αγίω Όρει Ιερού Λόχου».

Αντίθετα, αξιόλογη πηγή για την εποχή αποτελεί η μετά την απελευθέρωση αλληλογραφία με την Γενική Διοίκηση της Θεσσαλονίκης (από το 1914), και τις υπηρεσίες του Ελληνικού Βασιλείου που σταδιακά εγκαθίστανται στον Άθω αντικαθιστώντας τις αντίστοιχες οθωμανικές²². Σε αυτήν αποτυπώνονται η στενή συνάφεια του Αγίου Όρους με την ελληνική πολιτεία, της οποίας αναπόσπαστο τμήμα αποτελεί, αλλά και η ιδιαιτερότητα του καθεστώτος λειτουργίας του. Ειδικότερα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το αρχειακό υλικό που αφορά τη σταδιακή διαμόρφωση αλλά και τις εκάστοτε τροποποιήσεις ή απόπειρες αλλαγών στο νομικό καθεστώς που διέπει την Αθωνική πολιτεία καθώς και την τύχη της

εκτός χερσονήσου ακίνητης περιουσίας της.

Μέγα μέρος του αρχείου της Ι. Κοινότητας, που αναφέρεται στην υπό εξέταση περίοδο, καταλαμβάνει η κατηγορία τεκμηρίων που χαρακτηρίζονται γενικώς ως εισερχόμενη ή εξερχόμενη Αλληλογραφία της Ιεράς Κοινότητας ή της Ιεράς επιστασίας του Αγίου Όρους. Η αλληλογραφία, είτε με τη μορφή λυτών εγγράφων είτε με τη μορφή κωδίκων στους οποίους καταστρώνονται τα αντίγραφα των εγγράφων, περιλαμβάνει ένα ευρύτατο φάσμα ιστορικών τεκμηρίων, το περιεχόμενο του οποίου είναι αδύνατον να κατηγοροποιηθεί. Ωστόσο, δέον να επισημανθεί ότι μεγάλος αριθμός εγγράφων ανήκει ειδολογικά σε κατηγορίες που περιεγράφησαν ανωτέρω, αλλά η εναλλασσόμενη γραμματειακή πρακτική της Κοινότητας δεν τα ενέταξε σε μία από αυτές. Έτσι η έρευνα για οποιαδήποτε πτυχή της ιστορίας του Αγίου Όρους πρέπει να περιλάβει απαραίτητως και την γενική αρχειακή κατηγορία της «Αλληλογραφίας»²³.

Ιερά Μονή Αγίου Παντελεήμονος.

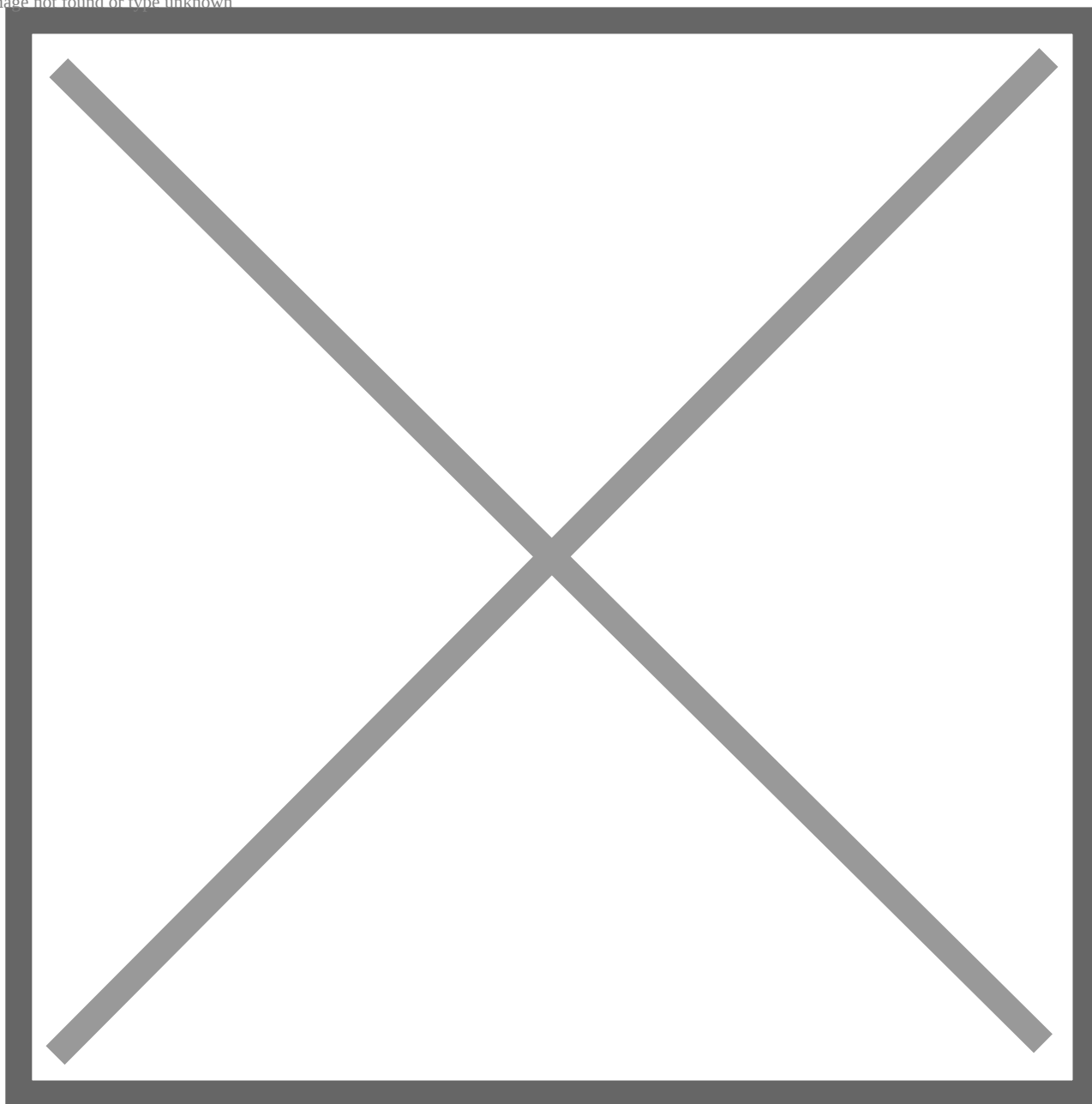
Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος χαρακτηρίζεται η αρχειακή ενότητα της αλληλογραφίας με ανώτατους εκκλησιαστικούς αξιωματούχους (κυρίως μητροπολίτες) αλλά και απλούς κληρικούς και μοναχούς, Αγιορείτες και μη. Αντίστοιχα, ειδικού ενδιαφέροντος είναι και το υλικό που αφορά την επικοινωνία με λαϊκούς - μεμονωμένα φυσικά πρόσωπα- αλλά και με ιδιωτικούς οργανισμούς και σωματεία. Η συστηματική έρευνα του περιεχομένου της θα αποκαλύψει ποικίλες όψεις ενός ευρύτατου φάσματος σχέσεων, επιδράσεων και εξαρτήσεων της κεντρικής αρχής των Αθωνιτών με τον «κόσμο»²⁴.

Μιά άλλη πλευρά της επικοινωνίας με τη μοναστική πολιτεία αποτυπώνεται στα πολυπληθή συστατικά γράμματα προς έκδοση διαμονητηρίων, στις απανταχούσες

και στα διαμονητήρια προσκυνητών, επισκεπτών και εργατών²⁵.

Μικρότερες αλλά εξίσου σημαντικές αρχειακές ενότητες περιέχουν τεκμήρια ειδικά θέματα, όπως π.χ. έγγραφα αναφερόμενα στις σχέσεις της Κοινότητος με τη Ρωσική μονή (Φάκ. 53), στο πρόβλημα των ονοματολατρών, ή περιέχουν εκθέσεις ιεροκοινοτικών επιτροπών και εξάρχων του Αγίου Όρους (Φάκ. 119) και απογραφές του προσωπικού μονών (Φάκ. 182).

Ιδιαίτερης βαρύτητας είναι η αρχειακή ενότητα που καταλαμβάνουν τα τηλεγραφήματα από και προς την Ι. Κοινότητα²⁶. Σε αυτά καταγράφονται με άμεσο και σύντομο τρόπο, ως επείγουσα πληροφορία, σημαντικά γεγονότα για τα οποία όφειλε να ενημερώσει ή να ενημερωθεί η κεντρική διοίκηση του Αγίου Όρους.

Μέρες απελευθέρωσης στην Ιερά Μονή Ιβήρων. (Αγιορειτική Φωτοθήκη).

Η έρευνα του σχετικά δαιδαλώδους αρχείου της Ιεράς Κοινότητος δέον να λάβει υπ' όψιν ότι το περιεχόμενο μεγάλου αριθμού αρχειακών κωδίκων ταυτίζεται με εκείνο των λυτών εγγράφων, εφόσον αυτοί περιέχουν αντίγραφα εξερχόμενης αλλά και εισερχόμενης αλληλογραφίας της Ιεράς Κοινότητος, της Ιεράς Επιστασίας και των αντιπροσώπων στην Κωνσταντινούπολη και στη Θεσσαλονίκη με πάσης φύσεως εκκλησιαστικές ή κοσμικές αρχές ή και φυσικά πρόσωπα.

Η ιστορία του Αγίου Όρους στα χρόνια της απελευθέρωσης δεν καλύπτεται μόνον από την έρευνα του αρχείου της Ιεράς Κοινότητος. Τα αρχεία όλων ανεξαιρέτως των μονών, αλλά ιδιαίτερα εκείνων της Μεγίστης Λαύρας, του Βατοπαιδίου και της Ιβήρων, διαφυλάσσουν εντυπωσιακά μεγάλο σε όγκο πρωτογενές ιστορικό

υλικό που διευρύνει και εμπλουτίζει όλους τους τομείς της έρευνας για την εποχή. Ωστόσο, η κεφαλαιώδης καταλογογράφηση και γνωστοποίηση του περιεχομένου τους, η οποία θα καταστήσει εφικτές συστηματικές θεματικές έρευνες, βρίσκεται τουλάχιστον στα περισσότερα αρχεία σε πρώιμο στάδιο²⁷.

21. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 51.

22. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 55-56, Φάκ. 193 (τελωνειακά Αγίου Όρους), Φάκ. 223 (Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης, Τράπεζες) και Φ. 235 (χωροφυλακή Αγίου Όρους).

23. Ειδικά για την υπό εξέταση περίοδο η αλληλογραφία περιέχεται στα: Φάκ. 43-46, Φάκ. 135, 137-141 και 146. Κώδικες αλληλογραφίας: Κώδ. αρ. 11 έως Κώδ. 17 και Κώδ. 19 έως Κώδ. 22.

24. Βλ. ενδεικτικά: ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 50 (επιστολές μητροπολιτών προς την Ιεράν Κοινότητα, 1817-1912), Φάκ. 168 (επιστολές μητροπολιτών προς Ιερά Κοινότητα, 1871-1940), Φάκ. 54 (ειδικές υποθέσεις λαϊκών).

25. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 65-74 και Κώδικες διαμονητηρίων: Κώδ. αρ. 1 έως Κώδ. αρ. 8.

26. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 56. Κώδικες τηλεγραφημάτων Ιεράς Κοινότητος: Κώδ. αρ. 1 (1883-1904), Κώδ. 2 (1904-1915) και Κώδ. 3 (1915-1924).

27. Από τις εργασίες ταξινόμησης και καταλογογράφησης αναφέρονται ενδεικτικά: Η πρώτη καταγραφή του νεώτερου αρχείου τη μονής Μεγίστης Λαύρας· Η καταγραφή του νεώτερου αρχείου της μονής Βατοπεδίου (βλ. Κ. Χρυσοχοϊδης, Κατάλογος του Νεώτερου Αρχείου της μονής Βατοπαιδίου, Αθήνα 1993, δακτυλόγραφη έκδοση)· Η καταγραφή του παλαιότερου τμήματος του αρχείου του 19ου αιώνα της μονής Ιβήρων. Οι ανωτέρω εργασίες, με πρωτοβουλία και την ευλογία των ιερών μονών, επιτελέσθηκαν από ερευνητική ομάδα του Ινστιτούτου Βυζαντινών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών. Για την αντίστοιχη εργασία στη μονή Σιμωνόπετρας βλ. [Σ. Μπόζος]- Κ. Pavlikianon, Η δομή του αρχείου της αθωνικής μονής Σίμωνος Πέτρας από το 1809 μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα, Κ. Pavlikianon (εκδ.), Τέχνη Γραμματική, Σόφια 2005, 111-149.

[Αν θέλετε να διαβάσετε όλο το άρθρο πατήστε εδώ](#)